

Лілія Василівна КЛЮЧНИК

провідний інженер,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

ORCID ID: 0000-0002-3354-3648

E-mail: Liliya_ird@i.ua

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Ключник Л. В. Фінансова поведінка домашніх господарств: сутність та особливості. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 219 – 227.

Анотація

Вступ. У сучасних умовах важливе значення для якісного соціально-економічного розвитку та високих темпів економічного зростання національної економіки має активізація інвестиційної діяльності та дослідження домогосподарств як інституційної одиниці. Саме вони, поряд з державою і реальним сектором економіки, є важливими учасниками економічної діяльності та відіграють вагомую роль в забезпеченні економічного зростання в державі.

Метою статті є розкриття економічного змісту тлумачення фінансової поведінки домашніх господарств та особливостей фінансової поведінки вітчизняних домашніх господарств.

Результати. У роботі досліджено сутність поняття фінансової поведінки домашніх господарств на основі узагальнення науково-теоретичних підходів до її тлумачення. Шляхом процесного підходу виокремлено особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств, а саме: споживча поведінка, заощаджувальна поведінка, інвестиційна поведінка та кредитна поведінка через виявлення рівня їхнього доходу, витрат та узятих в кредит коштів. Крім цього, визначений перелік чинників впливу на формування інвестиційної та заощаджувальної поведінки вітчизняних домогосподарств. Обґрунтовано авторське визначення фінансової поведінки домашніх господарств. Встановлено, що значним детермінантом фінансової поведінки, інклюзії та грамотності в Україні є вік і майновий стан членів домашніх господарств як споживачів фінансових послуг. З'ясовані основні проблеми формування фінансової поведінки домогосподарств України.

Висновки. Обираючи найдоцільнішу й найоптимальнішу фінансову поведінку, домогосподарства пристосовуються до кризових та нестабільних умов. Однак слід зазначити, що домогосподарства іноді не мають змоги здійснити правильний вибір через відсутність фінансових знань або недостатність фінансової освіти чи досвіду, складність фінансової інформації. Оскільки доступ до фінансової інформації є обмеженим та матеріально затратним, вітчизняні домогосподарства не володіють достатнім рівнем означених знань та не мають змоги самостійно аналізувати процеси щодо формування інвестиційної та заощаджувальної поведінки для здійснення інвестиційної діяльності на фінансовому ринку.

Ключові слова: домогосподарства, фінансова поведінка, заощаджувальна поведінка домогосподарств, інвестиційна поведінка, заощадження.

Liliya KLYUCHNYK

Leading engineer,

SI «M. I. Dolishniy Institute of Regional Research, National Academy of Sciences of Ukraine»

FINANCIAL BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS: NATURE AND FEATURES

Klyuchnyk L. Financial behavior of households: nature and features. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2021. Volume 6. № 3, pp. 219 – 227.

Abstract

Introduction. Boosting the investment activity and research of households as an institutional unit is quite essential for qualitative socio-economic development and high economic growth paces in current conditions. The households, along with the state and real economy sector, are important participants of economic activity and play an essential role in securing the economic growth in the country.

The purpose of the study is to outline the economic content of interpretation of households' financial behavior and features of financial behavior of domestic households.

Results. The paper examines the nature of the households' financial behavior concept based on a generalization of scientific-theoretical approaches to its interpretation. The features of

financial behavior of households are specified based on the process approach, including consumer behavior, saving behavior, investment behavior, and credit behavior through the determination of their revenues, expenditures, and borrowed funds. Moreover, the list of factors impacting the investment and saving behavior of households is defined. The paper substantiates the author's definition of the households' financial behavior. The major problems of forming the households' financial behavior in Ukraine are revealed.

Conclusions. *When choosing the most relevant and optimal financial behavior, the households adapt to crises and unstable conditions. Yet, it is worth mentioning that the households sometimes fail to make the right decision due to the lack of financial knowledge or insufficient financial education or experience, and the complex nature of financial information. Since access to financial information is limited and requires material inputs, domestic households do not have enough knowledge and cannot independently analyze the processes related to the generation of investment and saving behavior to conduct investment activity on the financial market.*

Keywords: *households, financial behavior, saving behavior of households, investment behavior, savings.*

JEL classification: D10; D14; E21

Вступ

В Україні фінансова діяльність домогосподарств досі не стала об'єктом належної уваги з боку державних і місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. Фінансова поведінка домогосподарств має високе значення для процесів соціально-економічного розвитку держави, регіонів і громад. Водночас, домогосподарство як суб'єкт національної економіки функціонує на ринках праці, споживчих благ, фінансовому ринку та в інших сферах економіки, його господарська поведінка та виконувані функції сприяють формуванню інвестиційного потенціалу, визначають темпи економічного зростання в країні. З огляду на це, постає питання необхідності зміни акцентів у фінансовій поведінці домашніх господарств в Україні у напрямі формування заощаджень.

Дослідженню різних аспектів фінансової поведінки домашніх господарств присвятили свої наукові праці такі зарубіжні дослідники, як Дж. Кейнс, Д. Ріккардо, Й. Шумпетер, М. Фрідман, Ф. Модільяні та ін. У контексті дослідження фінансової поведінки домогосподарств заслуговують на увагу напрацювання таких вітчизняних вчених: О. Ватаманюк, Ю. Воробйов, В. Ворошило, В. Дорош, Т. Єфременко, Т. Кізіма, О. Ковтун, О. Мітал, К. Чепель та інші. Водночас проблема фінансової поведінки домогосподарств залишається важливим напрямом наукових досліджень, оскільки у сучасній економіці від фінансової поведінки багато у чому залежить якість і динаміка економічного зростання

Мета та завдання статті

Метою дослідження є визначення та пояснення тенденцій фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств з огляду на формування їх заощаджень.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні економічна поведінка вітчизняних домогосподарств досліджується здебільшого з позиції засад моральної та соціологічної поведінки щодо їх економічної активності. Характеристиці фінансової поведінки домогосподарств в сучасних умовах, на жаль, приділяється недостатньо уваги. На означену проблему потрібно більше зважати, оскільки підвищення рівня фінансової грамотності призведе до створення у домогосподарств мотивації до підвищення інвестиційного потенціалу та їх фінансової культури. Безумовно, домогосподарства, які володіють фінансовими знаннями, можуть застосовувати їх для аналізу й оцінки тенденцій фінансового ринку та, відповідно, формувати свою найефективнішу фінансову поведінку.

Водночас у наукових джерелах фінансову поведінку домогосподарств тлумачать в основному як «форму діяльності на фінансовому ринку окремих осіб чи соціальних груп, яка передбачає перерозподіл їх грошових ресурсів, наприклад, з інвестуванням» [1, с. 167]; порядок вчинків на фінансовому ринку окремих індивідів та соціальних груп, що передбачає використання грошових ресурсів для отримання максимального рівня

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021 рік. Том 6. № 3.

прибутку [2, с. 235]; сукупність фінансових стратегій, які здійснюються домогосподарством [3].

У вищезазначених тлумаченнях автори фінансову поведінку домогосподарств пояснюють лише як діяльність, яка поєднується із діяльністю фінансових ринків та інвестуванням власних грошових коштів.

Автори В. Дорош, К. Чепель, О. Кузик вважають, що фінансова поведінка домогосподарств – це «сукупність механізмів, за допомогою яких домогосподарств взаємодіють із іншими учасниками ринкової економіки щодо формування доходу, споживання, заощадження й інвестиції та чинників, що впливають на їхню діяльність» [4]. Також варта уваги позиція О. Ковтун, яка тлумачить фінансову поведінку домогосподарств як «сукупність дій та інструментів, спрямованих на управління фінансовими ресурсами (власними та залученими), ціллю яких є соціально-економічний розвиток та задоволення власних поточних потреб домогосподарств» [5].

Фінансова поведінка домогосподарств, на думку Т. Кізіми, ґрунтується на більш широкому розумінні, а саме: «діяльність домогосподарства та усіх його членів, що є взаємопов'язаною із розподілом та перерозподілом грошових ресурсів, та, у результаті, формуються та використовуються фонди грошових коштів (фонди заощаджень, персональні або загальні фонди споживання тощо) на певні цілі». Цілковито погоджуємось з автором, адже таке тлумачення є більш змістовним, оскільки, окрім поведінки домогосподарств на фінансовому ринку, автор також характеризує фінансову поведінку домогосподарств зі сторони їх фінансової діяльності [6].

Отже, фінансову поведінку домогосподарств ми розглядаємо як діяльність домогосподарств, спрямовану на розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів, власних та залучених, для формування фондів грошових коштів, з метою задоволення особистих потреб та власного соціально-економічного розвитку.

Серед основних фондів грошових коштів домогосподарств можна виокремити такі:

1. Фонд споживання (використовується для поточного споживання, а саме, купівлі товарів та послуг широкого вжитку).
2. Фонд резервний (сукупність коштів на страхування, пенсійне забезпечення, кредитну діяльність).
3. Фонд заощаджень (використовується на купівлю товарів та послуг тривалого користування, а також на інвестиційну діяльність) [6; 7; 8; 9].

У науковій економічній літературі детально досліджено питання щодо різних форм фінансової активності, але, на жаль, й досі немає достатньо досліджень щодо інвестиційної поведінки домогосподарств. Це можна пояснити тим, що однією з головних відмінностей підприємств від домогосподарств є саме те, що поряд із виробничою діяльністю вони здійснюють й інвестування, тоді як діяльність домогосподарства скерована переважно на споживання та заощадження [10]. Однак сьогодні інвестиційна діяльність домогосподарств стає актуальною і надважливою для нарощення свого інвестиційного потенціалу, і, як наслідок, для зростання свого добробуту. Таким чином, необхідно розглянути сутність інвестиційної поведінки домогосподарств в умовах сьогодення.

Інвестиційна поведінка домогосподарств – поведінка домогосподарств на фінансовому ринку щодо прийняття ефективних рішень з метою збереження та нарощення майна. Інвестиційною поведінкою домогосподарств у широкому значенні є використання здібностей окремих індивідів та домогосподарств загалом. У вузькому розумінні – діяльність окремих осіб, що використовують фінансові інструменти для отримання прибутку або вигоди у грошовій чи негрошовій формах. Інвестиційна поведінка домогосподарств є різноманітних форм залежно від мотивів, способів, джерел вкладання, інструментів тощо [11, с. 95].

Досить цікавими є дослідження, здійснені Т. Кізімою щодо особливостей фінансової поведінки домогосподарств України. Автор виділяє чотири основні стратегії фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств, а саме: споживча, заощаджувальна, інвестиційна та кредитна [12, с. 225].

1. Споживча поведінка. Домогосподарства, доходи яких є нижчими середнього рівня (домогосподарства які належать до першої, другої, третьої і четвертої децильних (10%-их) груп), найбільш характерною є фінансова поведінка споживчого характеру, а саме: споживчі витрати таких домогосподарств становлять в межах від 96,9% до 94,4%, а домогосподарств десятої децильної групи – 85,7%. Також необхідно наголосити на тому, що питома вага витрат домогосподарств на харчування першої децильної групи (з найнижчими доходами) витрачають 59,0% усіх витрат, натомість домогосподарства десятої децильної групи (з найвищими доходами) – 34,7% [13]. Питома вага домогосподарств зі споживчою поведінкою становить чверть усіх вітчизняних домогосподарств, а саме: 24,4% у 2019 р. та 24,8% у 2018 р. (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл загальних доходів домогосподарств України за децильними (10%) групами населення у 2018-2019 рр., %

Показники	Всі домогосподарства		у тому числі, які проживають			
	2018 р.	2019 р.	у міській місцевості		у сільській місцевості	
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
Загальні доходи	100	100	100	100	100	100
<i>у тому числі за децильними (10%-ми) групами населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів</i>						
Перша (з найменшими доходами)	4,5	4,4	4,4	4,4	4,6	4,6
Друга	5,9	5,7	5,9	5,8	6,1	6,0
Третя	6,8	6,7	6,8	6,6	7,0	6,9
Четверта	7,6	7,6	7,6	7,5	7,9	7,8
П'ята	8,5	8,2	8,3	8,1	8,9	9,1
Шоста	9,4	9,3	9,3	9,1	10,1	9,5
Сьома	10,5	10,4	10,4	10,4	10,5	10,7
Восьма	11,9	11,9	11,8	12,1	11,9	12,1
Дев'ята	13,9	14,2	14,2	14,1	13,9	14,1
Десята (з найбільшими доходами)	21,0	21,6	21,3	21,9	19,1	19,2

Джерело: складено автором за [13].

2. Заощаджувальна поведінка. Домогосподарства, доходи яких належать до п'ятої, шостої, сьомої і восьмої децильних груп (домогосподарства із середнім та високим рівнем доходів), найбільш характерною є заощаджувальна фінансова поведінка. Саме домогосподарства означених децильних груп, зменшуючи рівень своїх споживчих витрат, можуть заощаджувати певну частку доходів в організованій або в неорганізованій формі.

Питома вага домогосподарств із заощаджувальною поведінкою становить 39,8% у 2019 р. та 40,0% у 2018 р. (табл. 1).

3. Інвестиційна поведінка. Домогосподарства, доходи яких належать до дев'ятої та десятої децильних груп (найвищий рівень доходів), характерною є інвестиційна фінансова поведінка, адже саме такі домогосподарства витрачають на купівлю нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банків тощо значно більше коштів ніж домогосподарства, доходи яких належать до інших децильних груп. Для прикладу, рівень такого виду витрат домогосподарств першої децильної групи становлять 43 грн. на місяць у розрахунку на одне домогосподарство, а домогосподарств десятої децильної групи – 1342 грн, тобто у 31,2 рази більше.

Питома вага домогосподарств із інвестиційною фінансовою поведінкою становить більше третини загальної чисельності усіх домогосподарств України – 35,8% у 2019 р. та 34,9% у 2018 р. (табл. 1).

4. Кредитна поведінка. Окрім споживчої, заощаджувальної та інвестиційної фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств, науковець Т. Кізима виділяє також кредитну поведінку. Автор пояснює це тим, що у фінансовій поведінці домогосподарств «відбувається стрімке поширення та поступове домінування стратегії узятих кредитів» [12, с. 225].

Таблиця 2. Кредити, надані домогосподарствам України за цільовим спрямуванням у 2015-2019 рр.

Роки	Всього кредитів, млн грн	у тому числі					
		споживчі кредити		на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		інші кредити	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2015	174 869	104 879	59,98	66 169	37,84	3 821	2,19
2016	163 333	101 528	62,16	58 549	35,85	3 255	1,99
2017	174 182	122 066	70,08	48 268	27,71	3 848	2,21
2018	201 102	151 625	75,40	44 458	22,11	5 019	2,50
2019	212 515	173 702	81,74	32 611	15,35	6 203	2,92

Джерело: складено автором за [16].

В Україні протягом 2004-2008 рр. комерційні банки та небанківські кредитні установи доволі активно надавали кредити фізичним особам. Питома вага кредитів в національній валюті, які були видані фізичним особам комерційними банками, зросла з 7,5% у 2004 р. до 14,1% у 2008 р., а питома вага кредитів в іноземній валюті – з 9,2% до 23,1% відповідно. Таким чином, за цей доволі короткий період – чотири роки – частка кредитів, виданих комерційними банками фізичним особам, зросла у 2,2 рази [14, с. 13]. В сучасних умовах, а саме у 2019 р., спостерігається найбільший обсяг наданих кредитів домогосподарствам та становили 212 515 млн грн, частка споживчих кредитів – 81,74% (173 702 млн грн.), частка кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості – 15,35% (32 611 млн грн.), інші кредити – 2,95% (6 203 млн грн.) (табл. 2).

З огляду на результати аналізу фінансової поведінки домогосподарств в Україні можна стверджувати, що домогосподарства вирішують свої поточні фінансові проблеми різними способами: одні користуються кредитними та позиковими коштами, інші – намагаються зменшити обсяг своїх витрат або збільшити рівень свого доходу шляхом пошуку додаткового заробітку.

Важливою проблемою, що гальмує процес формування інвестиційної та заощаджувальної поведінки домогосподарств є низький рівень доходів домогосподарств. Так, за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств Державної служби статистики України, частка домогосподарств, доходи яких є нижчими прожиткового мінімуму у 2019 р. становила 1,1% (розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму у 2019 р. становив 1902,08 грн. на одну особу на місяць). Питома вага населення із рівнем доходу нижче розміру фактичного прожиткового мінімуму (без урахування суми податку на доходи фізичних осіб) у 2019 р. становила 3660,94 грн. на одну особу (23%, у тому числі, серед міського населення 20% та серед сільського населення 30%). Найбільшу питому вагу населення, доходи яких є нижчими фактичного прожиткового мінімуму становили непрацюючі пенсіонери (28%), працюючі особи (27%) та діти до 18 років – 22% (33%, 13% та 28% усіх осіб цих груп відповідно). Найвища питома вага бідності є у домогосподарств, у складі яких є три і більше дитини, та домогосподарств з дітьми, де є хоча б один безробітний (61-46%) [13].

Нерівність розподілу доходів домогосподарств визначають крива Лоренца та коефіцієнт концентрації (індекс Джині). Індекс Джині у 2018-2019 рр. за показником загальних доходів домогосподарств зріс та становив 0,238 та 0,249 відповідно. Співвідношення мінімального рівня загальних доходів серед найбільш забезпечених 10% домогосподарств до максимального рівня серед найменш забезпечених 10%

населення збільшилося з 2,9 до 3 разів. Найбільш заможні 20% домогосподарств у 2019 р. отримували 36% усіх загальних доходів, що на 0,9% більше ніж у 2018 р. (табл. 3).

Таблиця 3. Розподіл населення та домогосподарств за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2019 р.

Із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, грн	Домогосподарства
до 3000,0	10,7
3000,1-4000,0 ²	19,2
4000,1-5000,0 ³	20,6
5000,1-6000,0 ⁴	16,6
6000,1-7000,0	10,4
7000,1-8000,0	7,9
8000,1-9000,0	4,6
9000,1-10000,0	3,2
10000,1-11000,0	2,3
11000,1-12000,0	1,5
понад 12000,0	3,0
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими середнього рівня загальних доходів	60,7
законодавчо встановленого прожиткового мінімуму	1,1
фактичного прожиткового мінімуму	23,1

Джерело: складено автором за [13].

Всі вищезазначені показники свідчать про те, що згідно з опитуванням Державної служби статистики дослідження самооцінки населенням України рівня своїх доходів та економічних очікувань на майбутнє, лише 7,8% домогосподарств мали достатньо доходів для здійснення заощаджень, 49,6% домогосподарств мали достатньо доходів для проживання, але для заощаджень не вистачало коштів, 38,1% відмовляли собі у всьому, крім харчування, і ще 4,5% домогосподарств не вдалося забезпечити хоча б достатнє харчування.

Як наслідок, значна частина домогосподарств одночасно є платниками податків та отримує соціальну допомогу від держави (табл. 4).

Таблиця 4. Розподіл домогосподарств за наявністю у них права на участь у програмах соціальної допомоги 2018-2019 рр.

Показник	Всі домашні господарства	з них домогосподарства, які			
		мають право на отримання допомоги		у тому числі (у % до гр.2)	
		тис.	у % до гр.1, %	отримують допомогу	зверталися за отриманням допомоги, але не отримують
Кількість домогосподарств, всього	14934,9	8682,3	58,1	95,2	1,8
Домогосподарства за місцем проживання:					
у міській місцевості	10061,3	5469	54,4	95,7	1,7
у сільській місцевості	4873,6	3213,3	65,9	94,4	2
Домогосподарства з дітьми	5652,3	3772,9	66,7	96,8	1,3
Домогосподарства без дітей	9282,6	4909,4	52,9	94	2,2

Джерело: складено автором за [13].

Ще одним чинником, що стримує та сповільнює процес трансформації заощаджень домогосподарств, є низький рівень фінансової грамотності населення. Згідно з опитуванням USAID [15, с. 12] показник фінансової грамотності населення вказав на незначні відмінності за статтю та типом населеного пункту (міська місцевість та сільська місцевість), і суттєві відмінності за віком, освітою та рівнем доходу.

Наявність у вітчизняних домогосподарств знань про складний відсоток нижчий, ніж в розвинених країнах. Це пояснюється тим, що незначний відсоток вітчизняних домогосподарств отримує у вигляді доходів високий рівень відсотків за своїми вкладками. Знання про відсоткові ставки є важливим чинником, що викликати бажання домогосподарств до заощадження своїх коштів на депозитних рахунках.

Рівень фінансової грамотності серед тих, хто має високий рівень доходу, вищу освіту, користуються банківським рахунком та проживає в міській місцевості, є вищим від середнього значення по Україні. Дослідження не виявили впливу статі на рівень фінансової грамотності.

Також цікавим є те, що вітчизняні домогосподарства більш схильні до здійснення витрат, а не заощаджень, що демонструє їх фінансову поведінку на користь не довгострокової перспективи, а короткострокової. Вплив на таку поведінку домогосподарств здійснюють фінансові кризи.

На нашу думку, важливо здобувати фінансову грамотність ще з дитинства. Але, результати досліджень засвідчили, що 91% опитаних вважають, що саме батькам необхідно навчати своїх дітей фінансової грамотності. Зацікавленість щодо отримання фінансової грамотності присутня у 61% вітчизняних домогосподарств [15]. Це в перспективі дасть позитивний результат щодо формування інвестиційної та заощаджувальної поведінки.

Особливістю формування заощаджень домогосподарств в Україні є також довіра населення до банківських установ. Дослідження, проведені USAID, свідчать, що 52% респондентів заощаджують свої кошти вдома у вигляді готівки. Як зазначалось раніше, в Україні такий вид заощаджень є поширеним явищем. А заощадження на депозитних банківських рахунках здійснюють лише 12% домогосподарств. Це підтверджується також даними Світового банку, а саме: 13% домогосподарств в Україні здійснюють свої заощадження у фінансових установах. Рівень означеного показника в Україні є значно нижчий, ніж у країнах ЄС.

Важливим є також дослідження щодо здійснення домогосподарствами заощаджень в інвестиційних цілях (інвестування в освіту, будівництво та придбання житла, ремонт та покращення житлових умов), а саме: в освіту готові інвестувати 18% респондентів, з них, у віці 18-24 років – 27% (для себе), у віці 35-44 років – 28% (для своїх дітей); у будівництво та придбання житла – 17% респондентів, з них у віці 18-24 років – 28%, у віці 25-34 років – 23%; у ремонт та покращення житлових умов – 15% респондентів, з них у віці 45-59 років даний показник становить 23%.

Для формування свого інвестиційного потенціалу щодо реалізації означених інвестиційних вкладів, діяльність домогосподарства спрямована на:

- Пошук додаткового доходу – 50% домогосподарств.
- Зменшення рівня витрат – 42% домогосподарств.
- Використання своїх заощаджень – 30% домогосподарств.

Актуальною проблемою для вітчизняних домогосподарств щодо формування власних заощаджень є перевищення рівня їхніх витрат над доходами. Відповідь на запитання «Чи протягом попередніх 12 місяців ваш дохід не перевищував рівень витрат?» була позитивною у 58% опитаних. Домогосподарства вирішували цю проблему шляхом отримання кредиту або позик від інших домогосподарств чи їх членів, частка таких домогосподарств становила 30%, інші – шляхом зниження витрат або можливістю отримання додаткового доходу. Необхідно зауважити, що присутність у домогосподарств кредитної поведінки призводить до зростання обсягів боргів і, як правило, зниження можливості формування власного інвестиційного потенціалу.

Якщо проаналізувати рівень користування вітчизняними домогосподарствами фінансовими інструментами, то можна зробити висновок, що такий рівень є досить низьким. Лише 60% респондентів користувались певними фінансовими інструментами

у 2018-2019 рр. Дані Світового банку свідчать, що рахунки у фінансовій установі мають 63% українців.

Незважаючи на те, що значна кількість домогосподарств хоча б чули про основні фінансові інструменти, користуються ними незначна їх частина. Отже, перешкодою на шляху до фінансової інклюзії є не лише низький рівень фінансової грамотності, а й низький рівень довіри або невизнання переваг використання фінансових інструментів. Адже накопичування заощаджень на банківських депозитних рахунках (а не у вигляді готівки вдома) є вирішенням проблеми недостатності коштів у домогосподарств для кредитування їхньої інвестиційної діяльності, придбання житла тощо.

Отже, обираючи найдоцільнішу і найоптимальнішу фінансову поведінку, домогосподарства пристосовуються до кризових та нестабільних умов. Однак слід зазначити, що домогосподарства іноді не мають змоги здійснити правильний вибір через відсутність фінансових знань або недостатність фінансової освіти чи досвіду, складність фінансової інформації. Оскільки доступ до фінансової інформації є обмеженим та матеріально затратним, вітчизняні домогосподарства не володіють достатнім рівнем означених знань та не мають змоги самостійно аналізувати процеси щодо використання власного інвестиційного потенціалу на фінансовому ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Формування ефективної фінансової поведінки вітчизняними домашніми господарствами є одним з найважливіших аспектів, який створює можливості для підвищення добробуту домогосподарств, зростання доходів у майбутньому та забезпечення довгострокових потреб. Також, з огляду на позитивну динаміку залучення зовнішніх інвестицій в розвиток країни, основними проблемами сьогодення є пошук додаткових джерел фінансування. У зв'язку з цим використання саме інвестиційного потенціалу домогосподарств є пріоритетним джерелом внутрішніх інвестицій. На наш погляд, створення умов, що забезпечують формування інвестиційного потенціалу створює низку передумов для здійснення ефективної інвестиційної політики в системі національної економіки та, насамперед, отримання домогосподарствами додаткового доходу. Сьогодні особливо актуальним є формування концептуальних засад дослідження економічного змісту та особливостей формування інвестиційного потенціалу домашніх господарств.

Список літератури

1. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002. №2. С. 165-175.
2. Верховин В. И. Экономическая социология / под ред. В. И. Верховина. М.: ИМТ, 2006. 736 с.
3. Быкова Е. Е. Характеристика инвестиционных стратегий поведения домашних хозяйств. *Финансы*. 2008. № 4. С. 91-95.
4. Дорош В. Ю., Чепель К. С. Фінансова поведінка домогосподарств в ринкових умовах господарювання. *Економічні науки: збірник наукових праць. Серія «Облік і фінанси»*. Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2012. Вип. 9 (33). Ч. 1. С. 361-371.
5. Ковтун О. А. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, структура та класифікація. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 280-286.
6. Кізима Т. О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. *Світ фінансів*. 2011. № 4. С. 19-26.
7. Галишнікова Е. В. Финансовое поведение населения: сберегать или тратить. *Финансовый журнал*. 2012. № 2. С. 133-140
8. Мяленко В. В. Психологічна структура фінансової поведінки молоді. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави: збірник наукових праць / статті за заг. ред. М. М. Слюсаревського*. Київ: Міленіум, 2007. Вип. 5-6. С. 300-308
9. Шibaєва Н. В., Батюк Л. А. Структура економічної поведінки домогосподарств. *Вісник ХНТУСХ ім. Петра Василенка*. 2012. № 127. С. 287-293.
10. Воробйов Ю. М., Ворошило В. В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: монографія. Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2013. 232 с.

11. Мітал О. Г. Заощадження домогосподарств та їх трансформація в інвестиційні ресурси. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2017. № 1(22). С. 70-78.
12. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2010. 431 с.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Федосов В. М., Опарін В. М., Львовчкін С. В. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Фінанси України*. 2008. №12. С. 3-21.
15. USAID. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні Результати дослідження. URL: <http://www.fst-ua.info/>
16. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

References

1. Iefremenko, T. (2002). «Financial behavior of the population of Ukraine». *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. №2. pp. 165-175.
2. Verkhovyn, V. Y. (2006). *Ekonomycheskaia sotsyolohyia*. [Economic sociology]. In. V. Y. Verkhovyna. (ed.). YMT. Moscow. Russia.
3. Bykova, E. E. (2008). «Characteristics of investment strategies of household behavior». *Fynansy*. № 4, pp. 91-95.
4. Dorosh, V. Yu., Chepel, K. S. (2012). «Financial behavior of households in market conditions». *Ekonomichni nauky: zbirnyk naukovykh prats. Seriia «Oblik i finansy»*. Lutsk: Lutskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet. Issue 9 (33). Ch. 1, pp. 361-371.
5. Kovtun, O. A. (2013). «Financial behavior of households: essence, structure and classification». *Biznes Inform*. № 9, pp. 280-286.
6. Kizyma, T. A. (2011). «Financial behavior of households: nature, classification, factors of influence». *Svit finansiv*. № 4, pp. 19-26.
7. Halyshnykova, E. V. (2012). Fynansovoe povedenye naselenyia: sberehat yly tratyt [Financial behavior of the population: save or spend]. *Fynansovii zhurnal*. 2012. № 2. pp. 133-140.
8. Mialenko, V. V. (2007). «Psychological structure of financial behavior of youth». [Psychological structure of financial behavior of youth]. *Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna ukrainskoi derzhavy: zbirnyk naukovykh prats / statti za zah. red. M. M. Sliusarevskoho*. Milenium. Kyiv. Issue 5-6, pp. 300-308.
9. Shybaieva, N. V., Batiuk, L. A. (2012). «The structure of economic behavior of households». *Visnyk KhNTUSKh im. Petra Vasylenka*. № 127, pp. 287-293.
10. Vorobiov, Yu. M., Voroshylo, V. V. (2013). *Finansy domashnikh gospodarstv u finansovii systemi derzhavy* [Finance of households in the financial system of the state]. VD «ARIAL». Simferopol.
11. Mital, O. G. (2014). «Savings of households and their transformation into investment resources». *Yevropejs'kyj vektor ekonomichnoho rozvytku*, no. 1 (22), pp. 70-78.
12. Kizyma, T. O. (2010). *Finansy domohospodarstv: suchasna paradyhma ta dominanty rozvytku* [Finance of households: modern paradigm and dominants of development]. Znannia. Kyiv. Ukraine.
13. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Fedosov, V. M., Oparin, V. M., Lovochkin, S. V. (2008). «Institutional financial infrastructure of Ukraine: current status and development problems». *Finansy Ukrainy*. №12, pp. 3-21.
15. USAID. Finansova hramotnist, finansova inkluziia ta finansovyi dobrobut v Ukraini Rezultaty doslidzhennia. Available at: <http://www.fst-ua.info/>
16. Official site of the National Bank of Ukraine. Available at: <http://www.bank.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 25.07.2021 р.